

Nė kiek neperdėsiu sakydama, kad feministė jau buvau vaikų darželyje, gerokai anksčiau, nei ta koncepcija prigijo mano šeimoje. Gimiau 1942 metais, tad turiu omeny žilą senovę. Man regis, maištauti prieš vyrų valdžią mane paskatino bėda, ištikusi mano motiną Pančitą, kai vyras pametė ją Peru su dviem kūdikiais ir naujagimiu ant rankų. Pančitai nieko kita neliko, kaip prašytis prieglobsčio tėvų namuose, Čilėje, ten ir praleidau savo pirmuosius vaikystės metus.

Senelių namas Santjago Providensijos rajone (tuomet tai buvo gyvenamųjų namų kvartalas, o dabar – parduotuvių ir biurų labirintas) buvo didelis ir bjaurus mūras: kambariai aukštomis lubomis, amžini skersvėjai, sienos apsmilkusios nuo žibalinių krosnelių, sunkios raudono pliušo užuolaidos, šimtmečiams numatyti ispaniški baldai, pasibaisėtini mirusių giminių portretai ir apdulkėjusių knygų rietuvės. Namo fasadas didingas, su giminės herbu. Kažkas bandė suteikti elegantišką išvaizdą svetainei, bibliotekai ir valgomajam,

bet ten retai kas keldavo koją. Visi kiti kambariai – chaosas, kuriame viešpatavo močiutė, vaikai (du mano broliai ir aš), tarnaitės, keli neaiškios veislės šunys ir beveik sulaukėjusios katės, gaivališkai besiveisiančios po šaldytuvu: virėja skandindavo kačiukus kibire vidiniame kieme.

Džiaugsmas ir šviesa užgeso tuose namuose drauge su močiute, per anksti iškeliavusia anapus. Vaikystę prisimenu kaip baimės ir tamsos metą.

Ko bijojau? Kad mirs mama ir mes atsidursime našlaičių prieglaudoje, kad mane pavogs čigonai, kad veidrodžiuose ims vaidintis velnias ir taip toliau. Nelaiminga vaikystė man itin brangi, nes suteikė medžiagos kūrybai. Nežinia, kaip išsiverčia rašytojai, normalioje šeimoje praleidę gražią vaikystę.

Labai anksti supratau, kad, palyginti su vyrais, šeimoje mama užima nepavydėtiną padėtį. Ištekėjusi prieš tėvų valią, patyrė nesėkmę, kaip ir buvo perspėta, ir paskelbė santuoką negaliojančia – vienintelė išeitis toje šalyje, kur iki 2004 metų nebuvo įteisintos skyrybos. Nieko nemokėjo dirbti, neturėjo pinigų, buvo priklausoma nuo tėvų ir piktų liežuvių plakama, nes ne tik gyveno atsiskyrusi nuo vyro, bet ir buvo jauna, graži, koketiška.

Ēmiau nekęsti mačizmo vaikystęje matydama, kad mama ir tarnaitęs – aukos, pastumdęlęs, be lęšų ir be balso, mama todęl, kad nepaiso sąlyginumų, o tarnaitęs – kad beturtęs. Źinoma, tuomet nieko panašaus apie tai negalvoju, tą išvadą padariau po penkiasdešimties terapijos metų, bet, nors ir nesugebėjau taip išmaštyti, apėmė tokia neviltis, kad tapau užkietėjusia teisybės ieškotoja ir nuožmia kovotoja prieš mačizmą. Mūsų šeima, laikanti save intelektualia ir šiuolaikiška, o pagal dabartinius standartus – akmens amžiaus, tokį požiūrį vadino patologiniu.

Pančita kreipėsi į įvairius gydytojus sunerimusi dėl mano sveikatos: gal jos dukterį kankina pilvo diegliai ar žarnyne parazituoja kaspinuotis. Mano užsispyrimas ir nesitaikstymas, pagirtina savybė broliams kaip vyriškumo požymis, buvo smerkiamas kaip patologija. Argi būna kitaip? Mergaitės neturi teisės pykti ir trypti kojomis. Čilėje buvo psichologų, net vaikų psichologų, bet tais laikais, kai viešpatavo įvairūs tabu, kreiptis į juos derėjo tik dėl nepagydomų pamišėlių, o mano šeimoje net ir tais atvejais

niekas nesikreipdavo: pamišėliai gyveno gražiai sutardami namuose. Mama meldė mane santūriau elgtis. „Nežinau, iš kur prisigaudei tokių minčių, to dar betrūko, kad pagarsėtum kaip *marimacho*¹“, – kartą pasakė ji, neaiškindama to keisto žodžio prasmės.

Ir ne be pagrindo susirūpino. Vokietės vienuolės išgrūdo mane šešiametę iš mokyklos už neklusnumą, taip paženklindamos mano tolesnį gyvenimo kelią. Man rodos, iš tikrųjų mane išmetė todėl, kad mama Pančita teisiškai buvo vieniša trijų vaikų motina. Tai neturėjo papiktinti vienuolių, nes Čilėje diduma vaikų nesantuokiniai, tik, žinoma, ne to socialinio luomo, kuriam priklausė mokyklos mokinės.

Ne vieną dešimtį metų laikiau mamą auka, bet vėliau permaniau, kad auka tampama, kai aplinkybės stipresnės už žmogų ir jis nesugeba jų suvaldyti, o mamos atveju buvo priešingai. Be abejo, mama atrodė įkliuvusi į spąstus, pažeidžiama, kartais nevilties apimta, bet vėliau ji susiėjo su mano patėviu, pradėjo su juo keliauti, ir jos padėtis pasikeitė. Aš galėjau kovoti dėl didesnės nepriklausomybės, gyventi taip, kaip širdis geidžia, vystyti savo neregėtą potencialą, bet mano nuomonė nieko nereiškia, nes priklausau feminizmo kartai ir laisvai naudojuosi galimybėmis, kurių ji neturėjo.

---

¹ Merginos, kurios elgiasi ir rengiasi vyriškai, ir demonstruoja elgesį, kuris laikomas tipišku berniukams.

Per penkiasdešimt terapijos metų susikūriau dar vieną teoriją, kad vaikystėje mano maištingumą pakurstė ir tai, jog man trūko tėvo meilės. Gana greitai pripažinau dėdę Ramoną, kaip visada vadinau žmogų, su kuriuo susiėjo Pančita, kai man ėjo vienuolikti, ir supratau, kad negali būti geresnio tėvo už jį. Suvokiau tai, kai gimė mano duktė Paula, ir jis pamilo ją (beje, meilė buvo abipusė). Ir pirmą kartą pamačiau švelnų, jausmingą ir žaismingą patėvio būdą, nors anksčiau buvau paskelbusi jam karą. Būdama paauglė, nekenčiau jo ir nepripažinau jo valdžios, bet kadangi jis buvo nepagydomas optimistas, to net nepastebėjo. Pasak jo, aš buvusi pavyzdinga duktė. Dėdė buvo linkęs kuo mažiausiai prisiminti bloga, tad senatvėje mane vadino Anhelika, mano antruoju vardu, ir siūlė man miegoti ant šono, kad nesusilamdyčiau sparnų. Kartoję tuos žodžius iki gilios senatvės, kai, pavargęs nuo gyvenimo, senatvinės demencijos įveiktas, tapo savo paties šešėliu.

Ilgainiui dėdė Ramonas tapo mano geriausiu draugu ir patikėtiniu. Jis buvo linksmas, valdingas, išdidus ir tikras

mačo, nors ir gynėsi tvirtindamas, kad nėra žmonių, labiau nei jis gerbiančių moteris. Man nepasisekė jam visapusiškai paaiškinti, kuo ypatingas jo neregėtas mačizmas. Jis pametė žmoną su keturiais vaikais ir niekada negavo leidimo paskelbti savo santuoką negaliojančia, kad galėtų įteisinti santykius su mama, bet tai netrukdė jiems nugyventi drauge beveik septyniasdešimt metų – iš pradžių su skandalais ir paskalomis, o vėliau labai nedaug žmonių smerkė jų sąjungą: sušvelnėjus papročiams ir nepriėmus skyrybų įstatymo, žmonės tuokėsi ir skyrėsi apsieidami be biurokratų.

Pančita piktinosi savo gyvenimo draugo ydomis, bet lygiai taip pat žavėjosi jo gerosiomis savybėmis. Taikstėsi su beteisės ir dažnai įsiutusios žmonos padėtimi jausdama neišgalėsianti viena auginti vaikų. Neišvengiamai tenka mokėti, jei nori gyventi saugi ir viskuo aprūpinta.

Niekada nesiilgėjau biologinio tėvo nei domėjausi juo. Jis leido Pančitai paskelbti santuoką negaliojančia su ta sąlyga, kad nebereikės rūpintis vaikų išlaikymu, ir laikėsi jos taip nuosekliai, kad nenorėjo mūsų matyti. Jo vardas buvo labai retai minimas šeimoje, visi vengė tos temos, kuri mamai sukeldavo siaubingą migreną. Pasak mamos, buvęs labai protingas ir mane labai mylėjęs, grojęs man klasikinę muziką ir rodęs meno albumus, tad dvejų metų jau atpažindavusi didumą dailininkų: pasakydavęs man Monė arba Renuaro pavardę, ir aš beregint rasdavusi juos atitinkamame puslapyje. Labai tuo abejoju. Net dabar nerasčiau pasitelkusi visus savo gebėjimus. Šiaip ar taip, neprisimenu, kad tokių dalykų būta man nesulaukus nė trejų metų, tačiau staigus tėvo dingimas neliko be pėdsako. Kaip galėčiau pasitikėti vyrais, kurie šiandien tave myli, o rytoj išnyksta kaip dūmas?

Toks tėvo elgesys su manimi – ne išskirtinis atvejis. Čilėje šeimos ir bendruomenės pagrindas – moterys, ypač darbo

žmonių aplinkoje, kur tėvai pasirodo ir išnyksta, o dažniausiai dingę net neprisimena vaikų. Motinos, priešingai, – medžiai, giliai suleidę šaknis į žemę. Rūpinasi savo vaikais, o prireikus – ir svetimais. Moterys tokios valingos ir organizuotos, kad Čilėje, kaip sakoma, tebėra matriarchatas, ir net užkietėję konservatoriai tai kartoja nerausdami, bet tai toli gražu ne tiesa. Vyrų turi politinę ir ekonominę valdžią, rašo įstatymus ir taiko juos savo nuožiūra, o tuo atveju, jeigu ir to negana, įsikiša Bažnyčia, uždėdama savo įprastą patriarchalinį antspaudą. Moterys turi balsą tik šeimoje... kartais.